

Довідка
за результатами I етапу регіонального моніторингового дослідження
«Впровадження УХВЛ педагогами області в освітній процес»

Відповідно до рішення Тернопільської обласної ради від 23.12.2020 року № 34 «Про обласну програму впровадження Української Хартії вільної людини» в освітніх закладах Тернопільської області на 2021– 2024 роки», методистами центру моніторингу якості освіти, ЗНО та аналітичної діяльності спільно з центром виховної роботи, захисту прав дитини та громадянської освіти і навчально-методичним центром служби і соціальної роботи у тісній співпраці з головою ГО «Гуртом!», співкоординатором реалізації обласної програми впровадження УХВЛ в Тернопільській області, Коваликом Ігорем Михайловичем, 7-17 березня 2024 року проведено I етап регіонального моніторингового дослідження «Впровадження УХВЛ педагогами області в освітній процес».

Метою дослідження було отримання інформації щодо ефективності впровадження Програми впровадження Української Хартії вільної людини в освітніх закладах Тернопільської області на 2021–2024 роки.

У дослідженні взяли участь керівники закладів освіти, де впроваджувалася УХВЛ; педагогічні працівники ЗЗСО Тернопільської області, які використовували Українську Хартію вільної людини в педагогічній діяльності з учнями, батьками учнів; учні старших класів, які брали участь в заходах (заняттях) впровадження Української Хартії вільної людини.

Відповідно до вибірки, методом он-лайн опитування, було охоплено 20 директорів ЗЗСО, 123 педагогічних працівники, 255 учнів.

Керівники закладів освіти, де впроваджувалася Українська Хартія вільної людини

Було опитано 20 керівників закладів, з них 60% проживає у селі, 5% - у селищі міського типу і 35% - у місті.

Серед всіх опитаних 65% становлять жінки і 35% - чоловіки. Керівників віком до 30 років було 5%, 30-40 років - 10%, 40-50 років – 35%, 30% опитаних – це керівники 50-60 років і 20% - віком 60 років і старше.

Половина опитаних керівників ЗЗСО (50%) мають педагогічний стаж від 20 до 40 років, у 20% він становить 10-20 років, а також у 20% - понад 40 років, і 10% респондентів працюють від 3 до 10 років. Серед опитаних немає керівників зі стажем роботи до 3 років.

Найбільша кількість опитаних (40%) працює на посаді керівника закладу освіти до 3 років, понад 25 років працюють керівниками ЗЗСО 15% респондентів, від 5 до 10 років стажу на посаді керівника закладу 25% опитаних.

Всі опитані керівники ЗЗСО ознайомлені з Українською Хартією вільної людини і суть цієї Програми, на їхню думку, полягає у формуванні духовно-моральної особистості з чіткими національними поглядами; формуванні в майбутніх поколіннях патріотичної, національної, моральної свідомості, правильного кола цінностей, які базуються на християнських заповідях; прищеплення любові до рідної країни, засвоєння навиків будівництва процвітаючої демократичної держави у майбутньому; у об'єднанні всіх людей, які хочуть доброго і гідного життя в Україні і навколо неї та інше.

Практично всі опитані (95%) вважають впровадження УХВЛ в освітній процес важливим і лише 5% респондентів важко відповісти на це запитання.

Продовжуючи речення «Для мене, як керівника, актуальність Української Хартії вільної людини полягає у...», опитані респонденти пишуть – у вихованні майбутнього покоління нації; вихованні добрих дітей, виборі життєвих орієнтирів, спрямованих на розвиток високих моральних та духовних

цінностей; усвідомлення власної відповідальності за своє життя; успіх, добробут і щастя, які залежать від мислення та любові; об'єднанні зусиль для формування свідомої особистості, яка буде творцем майбутньої України; актуальність Української Хартії вільної людини полягає у вихованні молодого покоління у дусі національного патріотизму; забезпечення дотримання принципів Хартії допомагає зберегти демократію та розвиток країни, тощо.

На запитання про найбільш важливі цінності, закладені в УХВЛ, 95% керівників ЗЗСО впевнено відповіли – бути вільною людиною, бути українцем; любити, бути господарем – важливо для 85% опитаних респондентів.

Брати на себе відповідальність для 95% керівників означає бути вільною людиною. Вільна людина додержується принципу рівності перед законом, стверджують 75% опитаних, вірять у свої сили (65%), чинить добро (55%).

Плекати національну гідність, шанувати звичаї та обряди нашого народу для 95% керівників ЗЗСО означає бути українцем, 90% респондентів наголошують на потребі вивчати і знати історію України; володіти українською мовою важливо для 85% опитаних.

Керівники ЗЗСО зацікавлені у професійному зростанні педагогічних працівників у плані впровадження цінностей, закладених в УХВЛ.

Всі опитані керівники (100%) вказали, що УХВЛ впроваджується на позакласних заходах, під час уроків - у 75% опитаних, а також у гуртках (40%), тощо.

У навчальних закладах проводяться заходи щодо впровадження УХВЛ: із залученням учнівського самоврядування (95%), години спілкування (90%), батьківські збори у класах (40%) та інші.

Цікаві відповіді керівників закладів освіти на запитання про принципи і ціннісні орієнтири УХВЛ, що вважаються цінностями спільноти навчального закладу - мораль і духовні цінності (90%), бути активним громадянином (85%), бути українцем, відповідальність за своє життя (70%), бути вільною людиною, бути господарем (55%) та інші.

Керівники закладів освіти були учасниками заходів, організованих працівниками ТОКІППО, щодо впровадження Української Хартії вільної людини, і оцінили їх ефективність за 10 бальною системою досить високо – 10, 9, 8 балів.

Опитані респонденти вказали з якими проблемами при впровадженні Української Хартії вільної людини стикалися: мала кількість розробок уроків із використанням цінностей Хартії; незрозуміння людьми цінностей Хартії; недостатня кількість розробок уроків природничо-математичного спрямування; несприйняття на початкових етапах впровадження Української Хартії вільної людини; дублювання із "Основними орієнтирами виховання" та іншими програмами, які перевантажують та ускладнюють виховну роботу в школі; недостатність фінансових та матеріальних ресурсів для підготовки та підтримки програми та інше.

На запитання «Який ресурс потрібен для впровадження Української Хартії вільної людини у Вашому закладі?» керівники закладів вказують - різноманітне методичне забезпечення, методичні розробки виховних заходів, технічне забезпечення, спонсорування учнівських екскурсій, обмін досвідом з колегами із інших громад, проведення тренінгів для керівників, корисними можуть бути тренінги для вчителів із впровадження Хартії у навчальний процес та використання різних методик навчання, щоб зробити матеріал цікавішим для учнів та інше.

Педагогічні працівники ЗЗСО Тернопільської області, які використовували Українську Хартію вільної людини в педагогічній діяльності з учнями, батьками учнів старших класів

Було опитано 123 педагогічних працівники, з них 58,5% проживає у селі, 36,6% - у селищі міського типу і 4,9% - у місті.

Серед всіх опитаних 93,5% становлять жінки і 6,5% - чоловіки. Педагогів віком 30-40 років було 35%, 40-50 років – 29,3%, 8,1% опитаних – це педагоги до 30 років і найменше – 5,6% - віком 60 років і старше.

Найбільше опитаних педагогів (42,3%) мають педагогічний стаж від 20 до 40 років, у 29,3% він становить 10-20 років, 20,3% респондентів працюють від 3 до 10 років. Найменша кількість серед опитаних (8,1%) зі стажем роботи до 3 років.

Майже всі опитані респонденти (95,1%) працюють над впровадженням Української Хартії вільної людини. Всі цінності Хартії впроваджуються у роботі з дітьми на позакласних заходах (81,3%), на уроках (78,9%), у гуртках (8,9%) та в інших формах роботи.

Найважливішими цінностями для опитаних педагогів є: бути українцем (94,3%), бути вільною людиною (93,5%), бути активним громадянином (83,7%), любити (65,9%), бути успішною державою (64,2%), бути господарем (61%).

На запитання «Для вас, як вчителя, бути вільною людиною означає...» 80,5% респондентів відповіли – брати на себе відповідальність, 76,4% - вірити у свої сили, 70,7% - додержуватись принципу рівності перед законом, 63,4% - чинити добро.

Педагоги впевнено відповіли на запитання, що означає для них бути українцем: для 93,5% це плекати національну гідність, шанувати звичаї та обряди нашого народу важливо для 91,9% опитаних, вивчати і знати історію України – для 87,8%, володіти українською мовою важливо для 86,2% респондентів.

Дуже багато заходів щодо впровадження Української хартії вільної людини проводять педагоги області з учнями: це і патріотичний квест «Ініціативна група Першого грудня», класні виховні години, уроки української звитяги «Люблю свою державу за прагнення до волі», інформаційні лінійки, круглі столи «Цінності Української Хартії вільної людини як орієнтири освітнього закладу в умовах війни», флешмоби, просвітницькі заходи, дебати

щодо прав та обов'язків людини, зустрічі з гостями, які працюють у сфері прав людини, уроки української звитяги та багато інших заходів.

Питання впровадження Української Хартії вільної людини обговорювалися педагогами області з батьками учнів на класних виховних заходах (85,4%), загальношкільних батьківських зборах (46,3%) та інших проведених заходах.

Вплив батьків на формування цінностей у дітей опитувані респонденти оцінюють як такий, де батьки активно беруть участь – 61,8% та цікавляться періодично – 36,6%.

Серед факторів, які впливають на діяльність педагога щодо впровадження духовних і моральних цінностей Української Хартії вільної людини опитані респонденти називають відповідальність, доброту, повагу, прагнення до всього нового; формування національної свідомості, любові до рідної мови; шанобливе ставлення до культури, духовної спадщини звичаїв, традицій; наявність війни в нашій державі; потреба пошуку правильного майбутнього шляху розвитку; проблема вибору професії випускників; проблема корупції в Україні, проблема бюрократії; приклад життя і діяльності Любомира Гузара, як взірця для наслідування; відповідальність за своє життя і життя своїх дітей і онуків, за їхнє майбутнє жити у вільній країні та бути вільними людьми; релігійний фактор, згідно якого всі люди є Божими дітьми та приходять у світ творити добро; мотиваційна установка, фактор опори на традиції сім'ї та народу; фактори зумовлені навчальним середовищем та багато іншого.

Із позитивних сторін по формуванню духовних і моральних цінностей Української Хартії вільної людини серед вихованців опитані педагоги зазначають формування патріотичних почуттів, відповідальності, доброти, позитиву у стосунках, поваги до українських традицій, бажання до саморозвитку, зацікавленість у нових формах роботи, окреслення кола своїх інтересів, почуття усвідомлення себе як частинки суспільства, віра в перемогу, додержання традицій і звичаїв, вивчення та популяризація відомих геніїв рідного краю, бажання вихованців бути вільною людиною, відчуття

відповідальності за своє майбутнє, усвідомлення себе як особистості в суспільстві, високий рівень патріотизму школярів, участь у волонтерських акціях, співпраця з громадськими організаціями тощо.

Серед недоліків, з якими стикаються педагоги у впровадженні духовних і моральних цінностей Української Хартії вільної людини, опитані респонденти називають байдужість учнів, брак часу, фактор війни, що вносить свої корективи, недостатній вплив батьків на формування цінностей у дітей, недостатня кількість методичних та наочних матеріалів щодо впровадження основних принципів Української Хартії вільної людини в освітній процес, труднощі у реалізації деяких задумів через відсутність матеріального забезпечення, мало знань з історії України, не вольова громадянська позиція у сім'ях, зміна форми навчання на дистанційну, завантаженість учнів та інше.

Опитані педагоги вносять свої пропозиції щодо покращення роботи по впровадженню Української Хартії вільної людини у ЗЗСО, як от приділяти більше часу на кожному уроці щодо впровадження Хартії, проведення тренінгів та занять по УХВЛ спеціалістами ТОКІППО, популяризувати Хартію у інших регіонах України, давати більше інформації, публікацій про досвід впровадження Української Хартії вільної людини у ЗЗСО, обмін досвідом, створення освітніх матеріалів: розробити додаткові освітні матеріали, які б допомагали учням краще розуміти та застосовувати принципи Хартії в їхньому повсякденному житті; залучення батьків учнів у процес впровадження Хартії, проводячи з ними зустрічі, семінари та дискусії щодо її значення та впливу на виховання дітей, проведення навчань, тренінгів для вчителів щодо покращення роботи по впровадженню Хартії Української Хартії вільної людини, зробити роботу більш системною, залучати представників учнівського самоврядування, громадські організації до проведення заходів щодо впровадження УХВЛ, покращення матеріальної бази, тощо.

Учні старших класів, які брали участь в заходах (заняттях) впровадження Української Хартії вільної людини

Участь в опитуванні взяли 255 учнів закладів загальної середньої освіти. Половина з них (49,8%) проживає у селі, 44,3% - у місті і 5,9% - у селищі міського типу.

Опитали 68,2% дівчат та 31,8% хлопців. З них більшість (58,8%) віком 14-16 років, майже третина (26,7%) – 12-14 років і найменше (14,5%) віком 16-18 років.

Ознайомлені зі змістом Української Хартії вільної людини 87,5% опитаних респондентів і 12,5% відповіли, що ні.

Найбільше інформацію про Українську Хартію вільної людини учні отримують на уроках (73,3%), на позакласних заходах (63,1%), у гуртках (14,1%) тощо.

Найважливішою цінністю Української Хартії вільної людини для опитаних учнів є бути вільною людиною (95,7%), бути українцем (86,3%), бути активним громадянином (74,9%), бути успішною державою (72,5%), любити (68,2%) тощо.

Прикладом (носієм) цінностей УХВЛ для учнів є найперше батьки (80,8%), вчителі (67,1%), друзі (28,6%) тощо.

На формування цінностей у своїх дітей найбільше впливають батьки (80,8%), вчителі (71,8%), класний керівник (60%), інтернет, соціальні мережі (45,9%), друзі, священнослужитель (відповідно 38,8% та 38%).

Опитані респонденти беруть участь у конкурсах, фестивалях, змаганнях за власним бажанням (83,5%), без особливого бажання це роблять 9,8% опитаних, а 6,7% це роблять тому, що зобов'язує керівник.

На запитання «Чим вам цікаві заняття щодо цінностей Української Хартії вільної людини?» діти відповіли по різному: ці заняття пробуджують відчуття патріотизму; цікаві теми, розглядаємо різні життєві ситуації; цікаво, бо за цим майбутнє і це є дуже важливо, для свідомих українців, на ці заняття завжди

запрошують цікавих гостей; сприяють формуванню свідомості про гідність, свободу, рівність та солідарність, необхідні для розвитку суспільства та громадянського суспільства; цікаві своєю пізнавальністю та тим, що формують в мені розуміння цінностей вільної людини; вчимося бути активним громадянином, бути лідером, бути вільною людиною, бути рівноправним серед європейської спільноти; бути активним учасником змін навколо нас, бути успішним; можна дізнатися про Україну, про світ, про видатних людей, відчути себе справжнім, бути активною, організувати флешмоби; формують соціальну активність, лідерські якості, бути активним громадянином; цікаво проводжу час з однокласниками, отримую позитивні враження; через вивчення Хартії, я можу краще розуміти свої права та обов'язки, а також долучитися до просування демократії та розвитку громадянського суспільства в нашій країні, тощо.

Продовжуючи речення «Для мене бути українцем означає...» опитані респонденти зазначають: бути вільною людиною, бути патріотом своєї держави; підтримувати всіма силами нашу неньку, допомагати воїнам, молитись за Україну, робити все для якнайскорішої перемоги; бути українцем означає мати гордість за свою культуру, історію та мову, берегти та підтримувати українські традиції, цінності та бути гідним представником свого народу у світі; прагнути до волі та незалежності як фізичної, так і духовної; поважати інших, бути людиною з добрим серцем, людиною, котра любить свою країну та пишається нею; битися за волю і право на існування українського народу; різати русню; знати свою національну ідентичність, також це означає бути прив'язаним до своєї землі, природи, бути гордим, що я українець; мати глибоке почуття належності до своєї країни, шанувати її історію, культуру, мову та традиції, бути активним громадянином та допомагати своїй країні; бути громадянином особливої і красивої України; говорити українською мовою, допомагати волонтерам, гарно ставитися до людей; любити Батьківщину, захищати від ворогів, бути єдиним народом, не забувати історію .

Учні висловлюють свою думку проте, що цінності Української Хартії вільної людини допоможуть бути свідомим українцем та патріотом своєї

держави; розвивати свою особистість, бути відкритим до нового; дотримуватися принципів справедливості та діяти відповідально перед собою та іншими; бути частиною вільної та незалежної держави та в майбутньому виховувати це в наступних поколіннях; зрозуміти свої справжні життєві цінності, бути рівноправним громадянином у європейській спільноті; обрати майбутню професію, бути активним в житті; захищати своїх рідних і батьківщину; реалізувати мої плани в майбутньому; культивувати повагу до гідності кожної людини, незалежно від її статусу, походження або переконань; бути толерантним, розуміти різноманіття суспільства та поважати права кожного на вільну самореалізацію.

Впровадження цінностей Української Хартії вільної людини, шляхів щоденного їх використання в моральному вихованні школярів, розкриває можливості щодо формування моральних цінностей дітей та молоді в закладах загальної середньої освіти. Тому важливим є досвід їх впровадження, адже в умовах широкомасштабної агресії основна увага ЗЗСО повинна бути на формування української ідентичності на цінностях як основі протистояння ворогу і мотивації захисту української держави і кожного громадянина.